

УДК 351:338

Вячеслав КУРЕПІН,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри методики професійного навчання
 Миколаївського національного аграрного університету
<https://orcid.org/0000-0003-4383-6177>

РЕФОРМА САМОВРЯДУВАННЯ: ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЗМІНА ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

SELF-GOVERNMENT REFORM: A FUNDAMENTAL CHANGE IN THE POLITICAL SYSTEM OF THE STATE

The reform of local self-government is associated with the implementation of reforms related to the development of the principles of self-government in Ukrainian society. These are changes in the system of public administration and the involvement of citizens in participation in development and management, primarily at the local level. Local self-government reform requires consistency and clear phasing in the development of institutional innovations. The division of powers between state authorities and local self-government bodies occurs through instruments of decentralization of power.

Keywords: reform, communities, powers, capacity, decentralization, unification.

Запроваджений механізм добровільного об'єднання територіальних громад створив додаткові можливості для співпраці територіальних громад. Цьому сприяла реформа бюджетної децентралізації [1, с. 41]. Перший етап реформ надав можливість органам місцевого самоврядування формувати стратегії та програми розвитку територій та областей, систематизувати та впорядкувати системи надання публічних послуг населенню.

Реформа актуалізувала завдання, які опираються на Конституцію України (статті № 9, № 11) та реформує нормативно-правову базу та створює правові нормативи для діяльності префектур. Вона трансформує співвідносні у системі місцевого самоврядування та співвідносить їх з європейськими самоврядними практиками на рівні громад, районів та областей. Але становлення демократичної соціально-ринкової економіки не може обмежуватися лише децентралізацією влади.

Закріплення основ прямої демократії сприяє посиленню спроможності місцевих громад, підвищує роль представницьких органів місцевого самоврядування. Підвищення відповідальності у громадах розширює сферу їхнього впливу на управлінські рішення, зокрема, з питань розвитку та закономірно активізує суспільний запит на продовження та поглиблення реформи самоврядування.

Наголошуємо, трансформації на початковому етапі повинні забезпечити фундаментальні зміни політичної системи держави [2, с. 189]. Зрозуміло, з відповідними змінами у законодавстві та подальшим перерозподілом функцій, повноважень та відповідальності між законодавчими, виконавчими та місцевими органами влади. Таким чином децентралізація посилює самоврядування громад, розширює повноваження органів місцевого самоврядування, вимагає відповідного інституційного забезпечення від центральної влади.

Актуалізація завдань щодо розробки нормативно-правової бази, очевидна. Вона повинна визначати оновлений баланс повноважень та відповідальності законодавчою та виконавчою гілками влади, зокрема, представництво інтересів громад та регіонів у законодавчих органах влади. Повинна бути побудована нова якісна судова гілка влади на принципах судового самоврядування. Нова політична система мала стати комплементарною для динамічної моделі самоврядування та імплементувати на початку другого етапу реформ.

Збалансований механізм державного управління та регіонального розвитку має бути забезпечений, як раз функціонуванням нової політичної моделі. Вона розширює можливості для завершення реформи адміністративно-територіального устрою України [3, с. 144]. Нові можливості місцевого самоврядування забезпечують консолідацію країни «знизу» (територіальні громади), що так потрібне Україні сьогодні.

Надважливим компонентом економічних реформ держави мають стати ініціативи щодо економічного регіонального розвитку. Одна з них - органи самоврядування повинні здійснювати весь комплекс завдань які стимулюватимуть економічний розвиток місцевих територій: підтримка існую-

чого бізнесу; стимулювання нових видів активностей у виробництві та сфері послуг. Вважаємо, для здійснення реформ необхідно вирішити ключові проблеми. Розглянемо їх:

1. Реалізація принципу субсидіарності: а) деякі повноваження органів місцевого самоврядування, до сьогодні, залишаються обмеженими, вони нечітко розмежовані з функціями місцевих державних адміністрацій. Це знижує здатність органів місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення [4, с. 130]; б) власні виконавчі органи мають міські, селищні, сільські та районні у містах ради, обласні та районні ради делегують повноваження відповідним місцевим державним адміністраціям щодо виконання своїх рішень, зокрема, програм соціально-економічного, культурного розвитку тощо. Змінює ситуацію впровадження інституту префектур та ліквідація державних адміністрацій. Інститут префектур має функції нагляду за місцевим самоврядуванням. На виконавчі комітети відповідних рад мають бути покладені виконавчі функції обласних та районних органів місцевого самоврядування.

2. Приведення адміністративно-територіального устрою у відповідність до вимог часу та викликів. Основні недоліки нещодавно діючого адміністративно-територіального устрою України: а) значні диспропорції між адміністративно-територіальними одиницями одного і того ж рівня; б) знаходження територіальних громад, сіл, селищ, міст у складі інших територіальних громад; в) розірваність цілісних територій адміністративно-територіальних одиниць.

Отже, створення інституційних засад та зняття відповідних перешкод для спільної участі громадян у забезпеченні потреб місцевого розвитку у рамках Конституції мають стати пріоритетами реформи місцевого самоврядування.

З моменту здобуття незалежності України тривав пошук оптимального балансу повноважень центральної та місцевої влади [5, с. 42]. Це ключове питання у порядку денному. У фокусі уваги політиків численні декларації, реформа місцевого самоврядування, але все це у контексті відносин по лінії «центр-регіони», а не розвитку місцевого самоврядування.

Неодноразово в історії реформ самоврядування ця тема загострювалася (1994, 1999, 2002, 2004, 2006 роки). Розширення повноважень влади на місцях, забезпечення її відкритості та підзвітності громадам неодноразово ставали одним із «наріжних каменів» політичних платформ кандидатів у президенти. Але прояви неузгодженості позицій, подолання наслідків економічної кризи, за думкою деяких експертів, перетворили процес реформування влади у «змагання» різних гілок влади. Питання місцевого самоврядування було відсунутим на другий план, а основна дискусія розгорнулася навколо розподілу повноважень у центрі: трикутник – «президент – парламент – уряд».

Новий шанс на втілення у життя реформа місцевого самоврядування отримала після Євромайдану-2014. Реформа 2014 року стала однією з найбільш очікуваних та затребуваних суспільством змін. Крім положень, що стосуються взаємодії по лінії «центр-регіони», реформа проголосила принципи субсидіарності та розширення повноважень місцевого самоврядування.

За допомогою інструментів децентралізації влади відбулося розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Посилюється фінансова спроможність органів самоврядування. Підвищується відповідальність органів місцевої влади перед громадами [6, с. 39]. Повним ходом йде об'єднання територіальних громад у об'єднані територіальні громади, запущено процес співпраці. Децентралізація влади реалізується з урахуванням положень Європейської хартії місцевого самоврядування. Створення умов для динамічного розвитку регіонів України стало можливим завдяки реформуванню нормативно-законодавчої бази України.

Отже, реформи децентралізації повинні ґрунтуватися на засадах, закладених у Європейській хартії місцевого самоврядування. Важливим є повага та виконання положень міжнародних зобов'язань України. Ступінь децентралізації має відповідати спроможності територіальних громад ефективно вирішувати питання місцевого значення законним та легітимним способом.

Список використаних джерел

1. Іваненко В. С., Курепін В. М. Органи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Моделювання соціально-економічного розвитку в системі забезпечення продовольчої безпеки : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 10-11 трав.2023р.). Миколаїв : МНАУ, 2023. С. 41-44. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/13902>.

2. Лазіс М. І. Оновлення засад та механізмів залучення молоді в громадах. Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.,

Миколаїв- с. Коблеве, 9 червня 2022 р. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 189-190. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11907>.

3. Іваненко В. С. Інновації у сфері безпеки: захист різних сфер діяльності місцевих громад. Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., (м. Миколаїв, 9 грудня 2024 р. Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 141-144. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20102>.

4. Курепін В. М. Іваненко В. С. Взаємодія місцевих органів влади та засобів масової інформації як фактор реалізації інформаційної політики при надзвичайних ситуаціях. Modern Economics. 2025. № 49(2025). С. 124-132. DOI:[https://doi.org/10.31521/modecon.V49\(2025\)-17](https://doi.org/10.31521/modecon.V49(2025)-17).

5. Сиворотка Н. М. Взаємодія органів місцевого самоврядування та органів державної влади: напрями та форми. Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., (м. Миколаїв, 9 грудня 2024 р.). Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 41-45. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20124>.

6. Петровських А. Д. Планувальні рішення комплексного плану, основа розвитку територій об'єднаних громад. Інформаційно-психологічна та техногенна безпека: історичні аспекти, особливості захисту суспільства та особистості : тези доповідей за результатами тематичного «круглого столу», м. Миколаїв, 9 грудня 2022 р. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 37-40. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12075>.